

שמלכתחילה עשה רק שתי דפנות. והגר"א (בבאורו לאו"ח תרלד) פירש על פי דברי הפוסקים שאין להקדים עשיית הסכך לדפנות, והרי מבואר בעירובין פו: שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אלא בפי תקרה שרחבה ד' אמות, ואם כן הלא לעולם כדי לחול דין 'פי תקרה' מוכרח הסכך להיות קודם לדפנות – לכן אמרו שהיתה שם דופן מקודם וסיכך לאחר עשיית הדפנות, ואחר כך נפתחה הדופן האמצעית.

א. מבואר מדברי הגר"א הללו שגם כאשר הקדים דופן אחת או שתי לסכך, כיון שלא נתכשרה הסוכה בשעת הנחת הסכך, הרי זה כהקדים סכך לדפנות (וכן הוכיח מהגר"א בקהלות יעקב ו). וכן תמך בבכורי-יעקב (תרלה סק"ח) מלשון הגהות מיימוניות, ודלא כהפרי-מגדים (במשבצות זהב שם) שצדד להכשיר כשעשה דופן אחת של שבעה טפחים.

עוד יש להעיר שמשמע מכאן אפילו שהסכך והדפנות באו כאחת מבחינת הזמן, פסול משום 'מן העשוי', עכ"פ בכגון זה שהסכך הוא סיבה לחלות דין הדופן. וכעין זה צדדנו לעיל ג: שהמסכך בענפים עם פירות, הגם שע"י הסיכוך נתבטלו הפירות ונתכשרו לסיכוך, הרי זה 'מן העשוי' אעפ"י שמיד עם הסיכוך מתכשרים.

ב. התוס' שנקטו 'הפחית' לאו דוקא – נראה שזהו רק לפי פירושה [וכמדויק מדבריהם שלא דקדקו כן אלא לאחר שדחו פרש"י ופרשו אחרת], שיש לפרש פי תקרת האכסדרה יורדת, ולא כפרש"י שמדובר על סוכה שבחצר ללא אכסדרה ו'תקרה' היינו תקרת הסוכה, שלכן לדבריהם אין כל הכרח להקדים הסכך לדפנות. וזה דלא כמו שכתב בשבט הלוי (ח"ז נו וח"ח קמו) להוכיח מהתוס' שאם קדם הסכך לדפנות, עכ"פ כשקדמה דופן אחת, כשרה.

סיכומי דינים ושיטות בענין פי תקרה יורד וסותם – בעירובין צד.

דף יט

'הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדיהו' ואם תאמר, וכי גרועה זו משתים כהלכתן ושלישית אפילו טפה, ומדוע היה עולה על הדעת לפסול? י"ל שמדובר כשעשה שתי הדפנות שבצדדים ארוכות, הגם שהיה די לו בשבעה טפחים באחת מהם – וא"כ זה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות, והדופן האחת הנמשכת עם הפסל אינה מן הסוכה אלא עומדת בפני עצמה (עפ"י רא"ש; תור"פ).

החזון-איש (קמד, א) צדד לפרש דבריו שאמנם הסכך היוצא לא נעשה לשם צל [ושמא אף חשב להדיא שלא להשתמש באותו מקום], ואעפ"י שדינו בעצם כסכך פסול, בכל זאת מתכשר מדין 'פסל היוצא' ואינו דומה לכל פסול אחר בגופו של סכך שאינו מתכשר, כי פסולו הוא במחשבה, בכך שלא נעשה לשם צל, וקל לו להיות נטפל לעיקר הסוכה.

ובדעת ר"י (המובא ברא"ש לעיל סי' ג) כתב החזון"א לפרש שלפי האמת הקנים היוצאים גם הם בכלל הסוכה שנעשתה לצל. ולפי דרך זו לא מצינו שחסרון תנאי-הכשר בסכך יוכשר בשביל 'פסל היוצא'. ע"ש.

א. יש מהראשונים שפירשו טעם הדין, שרואים את הדופן הקצרה כאילו ממשיכה במקום הפסל, במקביל לדופן הארוכה (עפ"י מאירי ורבנו מנוח בדעת רש"י ד. וכ"ה לשון הירושלמי המובא במלחמות ה' לעיל ז; לבוש תרלא, ז). ולפי טעם זה נראה לכאורה שאם הפסל מונח בצד הדופן הארוכה בלבד, וממנו ולקצרה יש אורך מפסיק – לא יתכשר מקום הפסל, שהרי גם אילו היתה שם דופן ממש לא היתה מועילה משום הפסק האויר. ואולם מלשון ר"ח 'שלמא להו סככא אפלגא דדופן' יש לדקדק שהפסל היוצא אינו נתון לכל רוחב הסוכה אלא רק בצד הדופן הנמשכת, ואעפ"כ נטפל לסוכה ונידון כמוה, הגם שאין שם אלא דופן אחת. ובחזון"א (קמד, א) נקט שאפילו אין שבעה בפסל היוצא, ואפילו יש אורך ג' טפחים בין הפסל היוצא לדופן, כל שיש כנגדו דופן אחת – כשר. ע"ש.

ב. לפי אותן דעות שרואים את הדופן ממשכת [ולא משום טפילות לעיקר הסוכה], יתכן שאין אומרים כן בדופן קצרה שאינה סתומה אלא עשויה בצורת הפתח בלבד. ובוה יש לפרש דברי הריטב"א והר"ן לעיל ז, שהקשו לפרש"י שבדופן שלישיית טפח צריך לעשות צורת הפתח עד קצה הדופן, א"כ למה נצרכת ההלכה של טפח הלא יש שם שלש דפנות [ומזה כתב הר"ן להוכיח שאין מועלת צורת הפתח לשתיים דעריבן]. ופירש הריטב"א שא"צ שצורת הפתח תימשך עד קצה הדופן אלא די עד סוף ז' בלבד. וקשה עדיין תיפוק ליה שהכל יוכשר משום 'פסל היוצא מן הסוכה' ולמה נצרכת ההלכתא? אלא נראה שלשיטתו אין אומרים 'פסל היוצא' מדופן העשויה מצורת הפתח (עפ"י מה ששמעתי מידידי הגרמ"י יעקבוביץ שיחי').

ובדעת רש"י יש לומר דין 'פסל היוצא' אף בצורת הפתח, ואמנם די בצוה"פ עד סוף ז' והשאר כשר מדין פסל היוצא. ובוה מיושבת קושיית הרא"ש מה נתחדש בדין זה תיפוק ליה ששלישיית כשרה אפילו טפח – אך לולא דין 'פסל היוצא' היה צריך למשוך צורת הפתח עד קצה הדופן.

ג. מסתבר שפסל היוצא באופן האמור אינו משלים סוכה, אלא צריך שבעיקר הסוכה יהא שיעור ורק אז מכשירים הפסל. תדע שאל"כ מדוע הצריכו בשלישיית צורת הפתח למשך שבעה הלא די אף בפחות והשאר יוכשר משום 'פסל'. אך מסתבר שלענין גזירת בית שמאי בשלחנו בתוך הבית, אם שלחנו במקום הפסל היוצא – כשר. [ולדעת הנוקטים (ע' לעיל ג.) שהטפח השביעי לשלחן אינו אלא משום שמא יימשך החוצה, יתכן ואם הסוכה ששה ומקום הפסל משלים לשבעה – כשר].

'אמר ליה רבי אבא: זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו...'. כלומר לא יניח ראשו תחת האויר (רא"ה).

צריך עיון אם אין ישנים תחתיו מדאורייתא או מדרבנן [וכן יש לעיין בטיט הנרוק]. ואם אינו אלא מדרבנן, מיושבת קושיית הבית-הלוי (ח"ג ג) לשיטת הראשונים (ג.) שסוכה הפחותה מראשו רובו ושלחנו פסולה מחשש שמא יימשך אחר שלחנו חוץ לסוכה, מדוע אויר פחות מג' מצטרף להכשיר הסוכה, הלא כיון שאין כשר לישב שם, קיים שם אותו החשש, שמא יימשך וישב שם – ואם ננקוט שמהתורה כשר לישב שם מובן שלא גזרו שמא יימשך לשם שזו כעין גזרה לגזרה.

בבאר מהלך הסוגיא ובפסקי הרמב"ם, ע' בחדושי רבי חיים הלוי הל' סוכה ה, יט.

(ע"ב) 'אחת קטנה ואחת גדולה'. 'קטנה' היינו בכדי שכובה (ר"ן).

'טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך...'. נראה שבעושה מחצלת לעצמו אין שייך 'סתמא' כי כל העושה עושה לצורך מסוים, אלא מדובר באומן העושה למכור, ולכן מחצלת גדולה כיון שסתמה עומדת לסיכוך הרי עושה אותה לדעת הלוקחים לסיכוך, והקטנה נעשית על דעת הלוקחים לשכיבה. ונחלקו הראשונים בענין זה; הרי"ד כתב שמחצלת הנעשית בידי האומן למכרה לאחרים, הכל נקבע לפי דעתו של הקונה, אם קנה לסיכוך כשרה ואם לשכיבה פסולה. והרא"ש חלק וכתב שהכל נקבע לפי מנהג אנשי המקום ולא לפי דעת האיש הפרטי שקנאה (עפ"י שפת אמת).

ועוד כתב הרא"ש: אפילו אמר לאומן עשה לי מחצלת לסיכוך, אם הוא מקום שנהגו לשכב במחצלות – פסול, שהרי הרואים אינם יודעים שאמר זאת לאומן ויבואו הכל לסכך בהן. ולפי זה מה שאמרו במחצלת קטנה שעשאה לשכיבה מסככים בה, פירש השפת-אמת בשעשאה לעצמו, שכל הרואה יבין שעשאה לסיכוך, אבל עשאה למכור לאחרים, הלא גם אם הקונה קנאה לסיכוך אין מסככים בה מפני גזרת הרואה, שרחוק לומר שהלך זה לאומן לומר לו לעשותה לסיכוך.

ולכאורה הדבר קשה בסברה לחלק בגזרת הרואים בין עשאה בעצמו או קנה, כי מנין יודעים הכל אם קנאה או עשאה, ומנין לחלק מעצמו בגזרה שלא הוזכרה בגמרא. ולכן נראה יותר כמשמעות הפוסקים (תרכט, שהביא השפ"א) שלפי הרא"ש מתפרש